

מסורת הש"ס

(א) [מיר ס'ד.]. **(ב)** [ג' ז'ל וכן הנפילן כ"א בערוך ערך בן הנפל וע"פ גרסא זו יתישב תמימה מההרש"א כח"א ע"ש, **(ג)** [ג'ל היה אומר], **(ד)** [ג'ל היו מה רבו מעשיך ה' כ"א בילקוט], **(ה)** [מוספתא כלאים פ"ה ה"ו], **(ו)** [נבירות ת.], **(ז)** [שנת לו. פסחים קמ"ז.], **(ח)** [ג'ל בתרייהו], **(ט)** עיין מהר"מ, **(י)** עיין מו"ט, **(כ)** [ג'ל דפי ציון], **(ל)** [בסוטה שס אמתא בגון ורדויה ופי בלאי וסוקא דגנש],

תורה אור השל"ם

1. וְהָה לָכֵם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֶּׁרֶץ עַל הָאָרֶץ הַחֹלֵל וְהַעֲבָר וְהַצֵּב לַמִּינֵהוּ: וְקָרָא יֵא כּט 2. מִה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יי בָּלֵם בְּחִבְּבָהּ עֲשִׂיתָ מִלֵּאָה הָאָרֶץ קִנְיָהּ: תהלים קד כד 3. שָׁמְעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים הָאֵלֹהִים כָּל יִשְׂבִּי חֲלָל: תהלים מט ב אָרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שָׁמַיִ, דָּבָר יי: ירמיהו כב כט

מוסף רש"י

פומבדיתאחא לוייך אשני אושפיך. שלמטן היו (כריתות א.). כל שתשמישו ועיבורו שוה. כגון כשז ועו שניהם משמשי פנים כנגד עורף וימי עיבורן שוה ששיתן חמשה חודש ויולדן, וילדן. אס נא אחר על מין חמיר, ומגדלדלן. מניקין (נבכורות א.).

פ"ל השורץ.

הוא ליה למימר וזה לכס הטמא צשרץ הארץ וכתיב צשרץ השורץ על הארץ אייתר ליה השורץ לדרוש כל מקום שהוא יכול לשרוץ לרחוש ולנוע והרי אף בים הוא שט ויחמינו עכבר הארץ הלכך ע"כ על הארץ למין הארץ הוא דלתא ולאו למעוטי ירד לים: **או אינו.** אומר השורץ לדרשה זו אללא למעוטי עכבר הנוצר מאדמה: **שאין פרה ורצה.** כלומר שלא היה מפריה ורציה של עכבר לפי שנוצר מאליו הואיל שאינו משררץ טהור דהאי שורץ לשון פרו וישרצו הוא (שמות א) ולא לשון ריחוש וניענוע ולעולם ירד לים לא יטמא דהכי קאמר על הארץ ואפילו עכבר הים ירד לים לא יטמא ואפילו של יבשה והשורץ ופרה ורצה יטמא שאינו שורץ לא יטמא: **ודין הוא.** דלא נימעטיה מכלל טומאה ולא נדרוש הכי דהא טימא כל ששמו עכבר וניחא וליה למדרש השורץ לרצויי ירד לים ולא למעוטי האי. ולקמיה פריך הא מטהר עכבר הים ממיעוטא דעל הארץ ומאי חית דמיעוטא לעכבר הים ורצוי לירד לים: **צשרץ.** קרא יתירא הוא דהא כתיב **(י)** בתרוייהו אלה הטמאים לכס צכל השרץ: **ואימא השורץ.** לא דרשין ליה הכי כל מקום שהוא רוחש ולרבות עכבר הארץ שירד לים אלא הכי דרשין השורץ **(י)** כל שהוא פרה ורצה לרבות עכבר הים ומיעוט דעל הארץ דמשמע על הארץ יטמא ולאו שרץ הים אמא לאורוי דלחד זה ואחד זה על הארץ יטמאו ירדו לים אין מטמאין: **א"ל ומאחר דשויסיה לים מקום טומאה.** דמרבית וזמין הים לטומאה: **מה לי.** בעודו בים מה לי ילא לחוץ אין נוט לדרוש המקראות צמדה זו אללא לומר דבר המקובל: ופריקין האי על הארץ **מיצני ליה להוציא ספק טומאה לפה.** שרץ מת קף על המים ספק נגע ספק לא נגע אף צרשום היחיד ספקו טהור ומהאי קרא נפקא לן צפרק בתרא דמיר **(דף סד.)** כתיב יישהרץ כל מקום ששורץ ואפילו על המים וכתיב על הארץ הא כיצד כאן צטומאת ודאי כאן צטומאת ספק: **ערוז.** מן הכז ומן הנחש הוא צא כדלקמן: **וכן הנפילים.** שרץ מין צצ: **וסלמנדרא.** שרץ הנוצר מן האור

מעני הדם על ידי כשפים והסך מדמו אין האור שולט צו וקיס ליה לר"ע דמינא דצצ הוא: **לפסוק זה.** יטמשום דמיירי בסלמנדרא: יט לך צריות גדלות צאור. סלמנדרא: **יושבי חלד.** יושבי הארץ שהוא מקום מיושב לחולדות: **ציצרי דגנש.** ויחיות המצויות צאזותו מקום ציצרונ"ש צלע"ז: **אינן מן הישוב.** אינן גדלות אללא צמים: **צשמחא נרש.** כלומר כל יושביה רשעים כולם יהיו צשמחא: **צרציה משכיה ואליסיה.** החלצ והעור עם הצשר והאליה כלומר כולן קטנן כגדול: **לא אצב נרש כו'.** לפי שכולן היו רשעים: **נרשאה נשקיד מני כידך.** אס נשקן אחד מיושבי נרש מנה שניך אס תמצאס כולם כי מוחזקן גנצ הוא: **נהר פקודאה.** אס מיושבי נהר פקוד: **לוייד.** נתלהו עמך **בדרך: מגלימא שפירא דחוי עלך.** מחמת שראה לך טליה נאה ודעתו לגונצו נתחצר עמך: **אשני אושפיך.** שלא ידע היכן תשכצ שגנצים מומחין הם: **לוועד.** מקום רשעים ומרציעי כלאים: **כרוך על הצב.** כל שעה היה מצוי אללו והיה נוקק עמו כדאמרין בקדושין **(דף עט:)** צכרוכין אחריה וצככורות **(דף סד.)** חזיר שכרוך אחר רחל כלומר נמשך וסוכן אללו תמיד: **יאל ערוז מצניהס.** והיה נוסך צני אדם וממיה כדאמרין צככרות **(דף גכ.)** גצי ערוז דרצי חנינא צן דוסא: **אנשי וועד הן בציאו כו'.** יאומווגי כלאים היו: **אף אני אציא עליהס צריה כו'.** והיינו ערוז: **השמישן שוה.** שמשמשין שניהס פנים כנגד פנים כגון אדם או פנים כנגד עורף כגון צהמה: **ועיבורן.** ימי עיבור: **יולדים זה מזה.** מתעצרים זה מזה: **ומגדלין.** מניקים זה צנו של זה. וימי עיבורו של נחש אינו שוה לא לשרץ וצהמה וסיה כדאמרין צפ"ק דצכורות **(דף כ.)** שועל וכל מיני שרצים לששה חדשים ונחש לשצבע שנים ואמרין התס ולאזותו רשע נחש לא מצינו חצר ייאויהאך יאל אזותו ערוז מנצ ומנחש: **גס כחוך גס לפורענות.** כדי ליפרע מן הרשעים: **בירנ"י המדולדלין צצהמה.** נתלש ממנה אצר צשר גידים ועצמות או נתלש ממנה צשר לצדו ועדיין הן מעוררים צה צמקתא. ויש הפרש צין אצר מן החי לצשר מן החי שהאצר מטמא אדם וכלים כנצלה והצשר שאינו אצר טהור מכלום כדילפינן לקמן צפירקין **(דף קכח:)**: **צמקומן.** אע"פ שהן מחוברין אס חישצ עליהן להאכלין **(י)** לעוצד כוכבים היו אוכל לקבל טומאה ולטמא אחרים דטומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן כדילפינן צגמרא **[ע"צ]** אלצ מקבלים טומאה מן השרץ ומטמאין אן את אחרים: **ולריצין כגשר.** לצב צמים פעס אחת לאחר שגדלדלו וסוצ מקבלים טומאה עולמית. וליכא למימר צהאי אצר שסופו לטמא טומאה חמורה דאינו מטמא טומאת אצר מן החי עד שימות ושמא לא יצא לידי טומאה חמורה דשמא ישחטנה ואין שחיטה עושה ניפול:

העור והרוטב פרק תשיעי חולין

קבו.

תלמוד דאומר בשרץ. וא"ת למה לי קרא דצשרץ ממילא כיון דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן דהא לעיל אי לא על הארץ למעוטי עכבר צצים הוא אזלינן לחומרא ואומר רצינו יחמך דאצטרך צשר לעכבר שחציו צשר וחציו אדמה משום דהשורץ משמע טפי כל שהוא. משרץ: **במה לי הבא ומה לי הבא.** ומי"מ אצטרך השורץ כל מקום ששורץ דלא נעטע מעל הארץ תרוייהו ירד לים ועכבר צצים: **הנ"י ביברי דגנש יא אינן מן הישוב.** פירש צקונטרס יא ציצרונ"ש צלע"ז שאין לוקים עליהן משום השרץ השורץ שהן גדלות צמים ור"ת אומר דגרסינן ציצרי וגנש ועיירות הן כדמשמע צכילד מעצבין **(עריצין דף נו.)** הני מעלות ומורדות **(י)** דציצרי וגנש אוקינן וצפ"ק דסוטה **(דף י.)** גצי ירד שמשון תמננה ויעל יהודה תמננה אמר רצ פפא חלד תמנת הואי דמהאי גיסא סלקי ומהאי נחמי **(ט)** כמו [שס] ורדיניא וציצרי [ושוקא] דגנש וקאי הכא אקרא דאייתי לעיל האינוני כל יושבי חלד וקאמר דהני אינן מן הישוב כלומר צכלל יושבי חלד כי רשעים הם וכיוצא צזה אמר פ"ק דקדושין **(דף מ:)** כל שאינו לא צמקרא ולא צמשנה ולא צדקן ארץ אינו מן הישוב והיינו דלאמר רצ פפא צסמוך צשמחא נרש כו': דרשמנא

גדלות בים ויש לך בריות גדלות ביבשה שבים אילמלי עולות ביבשה מיד מתות שביבשה אילמלי יורדות לים מיד מתות יש לך בריות גדלות באור ויש לך בריות גדלות באויר שבאור אילמלי עולות לאויר מיד מתות שבאויר אילמלי יורדות לאור מיד מתות **(ז)** מה רבו מעשיך ה' תנו רבנן **(י)** כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה אמר ר' זירא מאי קראה **(י)** האינוני כל יושבי חלד אמר רב הונא בריה דרב יהושע ביברי דגנש אינן מן הישוב אמר רב פפא בשמתא נרש תרביה משכיה ואליתיה **(י)** ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה' אמר רב פפא לא אבה נרש שמוע דבר ה' אמר רב גידל אמר רב נרשאה נשקיד מני ככך נהר פקודאה לוייך מגלימא שפירא דחוי עלך פומבדיתאחא לוייך אשני אושפיך אמר רב הונא בר תורתא פעס אחת הלכתי לוועד וראיתי נחש שהוא כרוך על הצב לימים יצא ערוז מביניהם וכשבאתי לפני ר' שמעון החסיד אמר לי אמר הקב"ה הם הביאו בריה שלא בראתי בעולמי אף אני אביא עליהם בריה שלא בראתי בעולמי והאמר מר **(י)** כל שתשמישן ועיבורן שוה יולדין ומגדלין זה מזה וכל שאין תשמישן ועיבורן שוה אין יולדין ומגדלין זה מזה אמר רב **(י)** גם בתוך גם האי פורענותא הוא מאי גם בתוך גם לפורענות: **בירנ"י** אהאבר והבשר המדולדלין בבהמה ממטמאין טומאת אוכלין במקומן וצריכין הכשר נשחטה

מעני הדם על ידי כשפים והסך מדמו אין האור שולט צו וקיס ליה לר"ע דמינא דצצ הוא: **לפסוק זה.** יטמשום דמיירי בסלמנדרא: יט לך צריות גדלות צאור. סלמנדרא: **יושבי חלד.** יושבי הארץ שהוא מקום מיושב לחולדות: **ציצרי דגנש.** ויחיות המצויות צאזותו מקום ציצרונ"ש צלע"ז: **אינן מן הישוב.** אינן גדלות אללא צמים: **צשמחא נרש.** כלומר כל יושביה רשעים כולם יהיו צשמחא: **צרציה משכיה ואליסיה.** החלצ והעור עם הצשר והאליה כלומר כולן קטנן כגדול: **לא אצב נרש כו'.** לפי שכולן היו רשעים: **נרשאה נשקיד מני כידך.** אס נשקן אחד מיושבי נרש מנה שניך אס תמצאס כולם כי מוחזקן גנצ הוא: **נהר פקודאה.** אס מיושבי נהר פקוד: **לוייד.** נתלהו עמך **בדרך: מגלימא שפירא דחוי עלך.** מחמת שראה לך טליה נאה ודעתו לגונצו נתחצר עמך: **אשני אושפיך.** שלא ידע היכן תשכצ שגנצים מומחין הם: **לוועד.** מקום רשעים ומרציעי כלאים: **כרוך על הצב.** כל שעה היה מצוי אללו והיה נוקק עמו כדאמרין בקדושין **(דף עט:)** צכרוכין אחריה וצככורות **(דף סד.)** חזיר שכרוך אחר רחל כלומר נמשך וסוכן אללו תמיד: **יאל ערוז מצניהס.** והיה נוסך צני אדם וממיה כדאמרין צככרות **(דף גכ.)** גצי ערוז דרצי חנינא צן דוסא: **אנשי וועד הן בציאו כו'.** יאומווגי כלאים היו: **אף אני אציא עליהס צריה כו'.** והיינו ערוז: **השמישן שוה.** שמשמשין שניהס פנים כנגד פנים כגון אדם או פנים כנגד עורף כגון צהמה: **ועיבורן.** ימי עיבור: **יולדים זה מזה.** מתעצרים זה מזה: **ומגדלין.** מניקים זה צנו של זה. וימי עיבורו של נחש אינו שוה לא לשרץ וצהמה וסיה כדאמרין צפ"ק דצכורות **(דף כ.)** שועל וכל מיני שרצים לששה חדשים ונחש לשצבע שנים ואמרין התס ולאזותו רשע נחש לא מצינו חצר ייאויהאך יאל אזותו ערוז מנצ ומנחש: **גס כחוך גס לפורענות.** כדי ליפרע מן הרשעים: **בירנ"י המדולדלין צצהמה.** נתלש ממנה אצר צשר גידים ועצמות או נתלש ממנה צשר לצדו ועדיין הן מעוררים צה צמקתא. ויש הפרש צין אצר מן החי לצשר מן החי שהאצר מטמא אדם וכלים כנצלה והצשר שאינו אצר טהור מכלום כדילפינן לקמן צפירקין **(דף קכח:)**: **צמקומן.** אע"פ שהן מחוברין אס חישצ עליהן להאכלין **(י)** לעוצד כוכבים היו אוכל לקבל טומאה ולטמא אחרים דטומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן כדילפינן צגמרא **[ע"צ]** אלצ מקבלים טומאה מן השרץ ומטמאין אן את אחרים: **ולריצין כגשר.** לצב צמים פעס אחת לאחר שגדלדלו וסוצ מקבלים טומאה עולמית. וליכא למימר צהאי אצר שסופו לטמא טומאה חמורה דאינו מטמא טומאת אצר מן החי עד שימות ושמא לא יצא לידי טומאה חמורה דשמא ישחטנה ואין שחיטה עושה ניפול:

נשחטה

עין משפט ונר מצוה

ס א מיי פ"ב מה'ל שאר מצות הטומאות הל"ה:

פעיין רש"י

ביברונש"ש. בונים (חיות).

שיטה מקובצת

א כל מקום ששורץ או אינו אומר השורץ אלא השורץ כל המשרץ: **ב** חו"ד הצב למינהו. ג"ב עיין ר"ש ריש מס' כלים: **ג** להביא הקרוד וכו' יצא ערוך כך צריך להיות מנוקד: **ד** אף בים הוא שט עכבר הארץ: **ה** דה"ק על הארץ יטמא ואפילו עכבר הים: **ו** עכבר וניחא לן למדרש: **ז** דמרבית מן הים לטומאה: **ח** כתיב השורץ דמשמע כל מקום ששורץ: **ט** לפסוק זה דצב למינהו משום דמיירי בסלמנדרא: **י** חיות המצויות באותו מקום. ג"ב בקצת פירושי רש"י ז"ל כ"י כתוב ביברי דגנש חיות המצויות בגנש ע"כ: **יא** אנשי וועד הן הביאו וכו' דאותן של וועד מווינו כלאים היו לינשא אחרני' וועד אינו מקום רשעים אלא רב הונא היה תמנה שראה ערוך יוצא מנחש א"ל ר"ש החסיד אין לתמוה בבריב אמר הקב"ה הם הביאו וכו' אבריות קאי אני לא בראתי כלאים והם הבריות כימי ענה הריבועי כלאים ויצא מהם פוד ובאותו יום גזרתי עליהם גזרה זו להרבות להם מיוקים וחכי דריש ליה בבראשית רבה **[נפרש פ"צ]** מה עשה הקב"ה כימי ענה הביא חכינא נחש וווינו לתרודן צב ויצא מהן ערוך: לא היה אדם שהכחו פרידה לבנה וחיה לא היה אדם שנשכחו ערוך חיה: **[ט]** והאריך יצא אותו ערוז מצב ומנחש נס בתוך נס חודא דאי נמי תשמישן שוה נס הוא שמניח את מינו וכורך על שאינו מינו ועוד שאין יולדין זה מזה הס"ד: **[ט]** פ"י בקונטרס מין חיות שקורין ביברונאש: